

LAUSUNTO

22.5.2018

Lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi

Viite: Lausuntopyyntö lähetetty 18.5.2018

Asia: HE 16/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

<https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiakirjat/HE+16/2018>

Teema: Oikeusturva ja muutoksenhaku

Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto Valli ry kiittää pyynnöstä antaa asiantuntijalausunto ja esittää lausuntonaan seuraavaa:

Yleisperustelut

Hallituksen lakiesitys tulee toteutuessaan koskettamaan kaikkia suomalaisia, mutta aivan erityisesti vanhoja ihmisiä, joilla on paljon palvelujen tarvetta.

Yli 75-vuotiaista joka viides käyttää ikääntyneiden palveluja ja yli 85-vuotiaista suomalaisista jo yli 40 prosenttia. Näitä palveluja ovat säännöllinen kotihoito, tavallinen ja tehostettu palveluasuminen, vanhainkotihoito ja terveyskeskusten vuodeosastojen pitkäaikaishoito. Näitä palveluja koskeissa päätöksissä on kyseessä pitkäaikainen, koko arkielämää, ja usein loppuelämää koskeva päätöksenteko ja siksi valinnanvapauslainsäädännön päätösten muutoksenhakuun liittyvä oikeusturva on vanhojen ihmisten kohdalla aivan erityisen merkittävä.

Oikeusturvan takia valinnanvapausmalli saattaa tuoda ongelmia vanhoille ihmisille, joilla on moninaisia palvelutarpeita, joihin vastaamiseen tarvitaan palveluja mahdollisesti useilta palveluntuottajilta. Uusi tilanne saattaa luoda monelle vanhukselle monimutkaisen palveluiden järjestelmän, jossa epäselväksi jää, milloin on kyseessä valituskelpoinen päätös. Paljon palveluja tarvitsevien vanhusten tilanteessa on varmistettava, että asiakas saa valintojensa tueksi ymmärrettävää tietoa eri toimijoiden rooleista ja vastuista.

Oikeusturva ja muutoksenhaku

Ehdotuksen 82 §:ssä valituskelpoisia hallintopäätöksiä olisivat mm. sosiaali- ja terveyskeskuksen tai maakunnan liikelaitoksen vaihtamiseen, henkilökohtaisen budjetin myöntämiseen sekä suoran valinnan palvelun tuottajan ja asiakassetelipalvelun tuottajaan liittyvät päätökset. Eräissä asioissa ei ehdotuksessa tehtäisi valituskelpoista hallintopäätöstä, vaan kyseessä olisi tosiasiallinen hallintotoiminta, jota muutoksenhaku- ja valitusoikeus eivät koske. Hallintovalituksen ja maakuntavalituksen käyttöalojen eroavaisuus eivät ilmene sääntelystä selvästi, perustelut ovat epäselviä ja vaativat sen vuoksi olennaista selkiyttämistä. Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto ry. yhtyy perustuslakivaliokunnan kantaan, jonka mukaan edotetun muutoksenhakusääntelyn sisältö on vain vaivoin selvitettävissä. Valli ry katsookin, että muutoksenhakusääntelyä on syytä olennaisesti selkeyttää.

On erittäin tärkeää, että kaikista palveluista saadaan maakunnan muutoksenhakukelpoinen päätös. Jos kysymys jää hallintotoiminnaksi, oikeusturva ei välttämättä toteudu erityisesti vielä, jos palvelun lainmukaisuutta ei ole mahdollista saattaa ylemmän viranomaisen tutkittavaksi. Erityisen ongelmallista on, jos muutoksenhakukelpoisen päätöksen merkitys väljenee. Hallintopäätöksen merkityksestä on olemassa mm. Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuja.

Lausunnossaan Vanhus- ja lähimmäispalveluliitto ry korostaa erityisesti ikäihmisten sosiaali- ja terveyspalvelujen lainmukaista saatavuutta oikea-aikaisesti. Palvelut kestävät usein lopun elämää ja niiden tarve iän myötä lisääntyy. Palvelua tarvitsevan ikäihmisen oikeuksien kannalta merkittävin vaihe on siinä, miten maakunnan liikelaitos pystyy arvioimaan palveluntarpeen ja tämän arvion perusteella toteuttamaan palvelutarpeen. Tästä on aina oltava muutoksenhakukelpoinen hallintopäätös. Myös perustuslain 19 pykälä turvaa tämän oikeuden.

Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto Valli ry katsoo perustuslakivaliokunnan lausuntoon viitaten, että jotta hallituksen ehdotus olisi hyväksyttävä, maakunnan tulee kyetä varmistamaan se, että sote-keskusten vastuulla oleva yksilöitä koskeva päätöksenteko (mm. hallintopäätös sosiaalipalveluista) toteutuvat yhdenmukaisten kriteerien ja menettelyjen mukaisesti. Vanhusikäisen väestön kohdalla on erityisen merkittävää se, miten terveyspalvelujen tuottamiseen voidaan integroida perustuslain edellytykset täyttävällä tavalla erilaisia sosiaalipalveluja. Valli ry yhtyy perustuslakivaliokunnan kantaan siinä, että oikeusturvan näkökulmasta sosiaalipalveluista päättämistä, joista osa on myös subjektiivisia oikeuksia, ei voida rinnastaa tosiasialliseen hallintotoimintaan. Vanhuspalveluja tarvitsevien ihmisten joukossa on henkilöitä, joiden kyky valintoihin on rajoittunutta tai erittäin vakavasti heikentynyttä. Tämän johdosta oikeusturvasääntelyn asianmukaisuus on erityisen vakava asia.

Sosiaali- ja terveyspalveluihin annettavan hallintopäätöksen tulee siis olla muutoksenhakukelpoinen ja sen tulee säätää muutoksenhakukelpoiseksi pykälätasolle. Jos päätös olisi tosiasiallista hallintotoimintaa eikä palvelun antamisesta tehtäisi valituskelpoista hallintopäätöstä, ikäihmisen oikeusturva ei toteutuisi. Tämä olisi ristiriidassa myös sosiaalihuoltolain mukaisen päätöksentekoprosessin kanssa. Ikäihmisille järjestettävissä

palveluissa tulee olla edelleen voimassa muutoksenhakuoikeus. Oikeusturvaa sosiaalipalveluissa ei tule huonontaa ja lain tulee tältä osin olla selkeä. Tosiasiallinen hallintotoiminta on hallintopäätösten toteuttamista eikä pelkästään hallintotoiminnan perusteella voida palveluja toteuttaa, niin että oikeusturva voisi toteutua.

Valinnanvapauslain 83 pykälässä muutoksenhaussa olisi vielä syytä selventää tätä oikeusturvan toteutumista asiakkaan palveluprosessissa. Vanhojen ihmisten on myös oltava tietoisia, että valinnat ovat aina asiakkaalle vapaaehtoisia ja että valintojen tekemiseen saa tarvittaessa tukea.

Helsingissä 22.5.2018

Marja Vuorinen
järjestöpäällikkö
(toiminnanjohtajan sijaisena)
Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto Valli ry

Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto Valli ry on valtakunnallinen vanhusalan kehittäjä ja asiantuntija. Teemme työtä paremman vanhuuden puolesta yhdessä 70 jäsenyhteisömme kanssa. Tuomme kuuluviin järjestölähtöisen vanhustyön ja vanhojen ihmisten äänen.